

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

O‘ZBEKISTON MAKTABLARIDA GEOGRAFIYA TA’LIMI ORQALI O‘QUVCHILARNING GLOBAL GEOGRAFIK TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Mavlonov Rahmatjon Muhammadovich

44 maktab geografiya o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur ilmiy tezisda O‘zbekiston umumiy o‘rta ta’lim maktablarida geografiya fanini o‘qitish jarayonida o‘quvchilarning global geografik tafakkurini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari nazariy va metodik jihatdan tahlil qilingan. Zamonaviy geografiya ta’limi o‘quvchiga geografik obyektlar, hududlar va jarayonlar haqidagi faktik ma’lumotlarni o‘zlashtirish bilan bir qatorda, ularning o‘zaro hududiy, tabiiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik bog‘liqligini tushunish imkonini berishi lozim. Global geografik tafakkur shaxsning dunyo geografik makonini yaxlit tizim sifatida idrok etishi, mahalliy hodisalarni global jarayonlar bilan bog‘lashi, hududlar o‘rtasidagi o‘xshashlik va farqlarni qiyosiy tahlil qilishi, geografik muammolarning sabab va oqibatlarini aniqlashi hamda mavjud muammolarga hududiy nuqtayi nazardan yondashishi bilan tavsiflanadi. Tadqiqotda geografiya ta’limining mazmuniy, metodik va amaliy imkoniyatlari qiyosiy geografik tahlil, kartografik faoliyat, muammoli ta’lim, loyiha metodi, GIS texnologiyalari, statistik ma’lumotlar bilan ishlash, ekologik masalalarni o‘rganish va fanlararo integratsiya asosida ochib berilgan. Shuningdek, O‘zbekiston maktablarida global geografik tafakkurni rivojlantirishda “mahalliy–mintaqaviy–global” tahlil modeli, geografik vaziyatlarni qiyoslash, real ma’lumotlardan foydalanish va o‘quvchini mustaqil xulosa chiqarishga yo‘naltirishning samarali pedagogik vosita ekanligi asoslangan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, geografiya ta’limini global mazmun

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

bilan boyitish o'quvchilarning fazoviy tafakkuri, geografik savodxonligi, tanqidiy fikrlashi, ekologik madaniyati va amaliy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: geografiya ta'limi, global geografik tafakkur, geografik kompetensiya, fazoviy tafakkur, geografik savodxonlik, umumiy o'rta ta'lim, qiyosiy tahlil, kartografik savodxonlik, GIS, global jarayonlar, ekologik ta'lim, muammoli ta'lim, hududiy tafakkur.

Kirish

Geografiya fanining maktab ta'limidagi o'rni uning tabiat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni hududiy jihatdan o'rganish imkoniyati bilan belgilanadi. Boshqa fanlardan farqli ravishda geografiya bir vaqtning o'zida tabiiy jarayonlar, aholi, xo'jalik, madaniyat, transport, resurslar va ekologik muammolarning hududiy joylashuvi hamda o'zaro ta'sirini tahlil qilishga yo'naltiriladi. Shu sababli zamonaviy geografiya ta'limining maqsadini faqat geografik nomlar, koordinatalar, daryolar, tog'lar, davlatlar yoki iqtisodiy ko'rsatkichlarni yod oldirish bilan chegaralash mumkin emas. Bugungi sharoitda geografiya darsi o'quvchiga geografik hodisalarni bir-biridan ajralgan obyektlar sifatida emas, balki o'zaro bog'langan hududiy tizimlar sifatida anglash imkonini berishi zarur. Mazkur ehtiyoj global geografik tafakkur tushunchasining ta'lim jarayonidagi ahamiyatini oshirmoqda. Global geografik tafakkur deganda o'quvchining dunyo geografik makonini yaxlit tizim sifatida tasavvur qilishi, turli hududlarda sodir bo'layotgan jarayonlarni o'zaro bog'lay olishi, mahalliy va global hodisalar o'rtasidagi munosabatlarni tushunishi hamda geografik dalillar asosida mustaqil xulosa chiqarishi tushuniladi. O'zbekiston maktablarida bunday tafakkurni shakllantirishning zarurati mamlakatning jahon iqtisodiy, ekologik, transport va

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

madaniy makonidagi ishtiroki bilan ham bog‘liq. O‘zbekiston hududida sodir bo‘layotgan suv tanqisligi, cho‘llanish, urbanizatsiya, iqlim o‘zgarishi, aholi migratsiyasi, qishloq xo‘jaligi hududiy tashkil etilishi yoki transport koridorlarining rivojlanishi kabi jarayonlarni global kontekstdan ajratib tushuntirish qiyin. Masalan, Orolbo‘yi ekologik muammosi faqat bitta hududning ekologik muammosi emas, balki suv resurslaridan foydalanish, iqlim, qishloq xo‘jaligi, aholi salomatligi va transchegaraviy hamkorlik bilan bog‘liq murakkab geografik tizimdir. Xuddi shuningdek, iqlim o‘zgarishi global hodisa bo‘lsa-da, uning oqibatlari O‘zbekistonning qishloq xo‘jaligi, suv resurslari va aholi yashash sharoitida mahalliy shaklda namoyon bo‘ladi. Demak, geografiya darslarida global jarayonlarni mahalliy misollar orqali tushuntirish va mahalliy muammolarni global jarayonlar bilan bog‘lash o‘quvchilarning geografik tafakkurini rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi. Global geografik tafakkur o‘quvchiga dunyo mamlakatlari haqida ko‘proq ma’lumot bilishdan ko‘ra, mavjud ma’lumotlarning o‘zaro munosabatini tushunish imkonini beradi. Shu nuqtayi nazardan geografiya ta’limida “qayerda?” savoli bilan bir qatorda “nima uchun aynan shu yerda?”, “bu jarayon boshqa hududlarga qanday ta’sir qiladi?”, “hududlar o‘rtasidagi farq nimaga bog‘liq?” va “ushbu muammoning mahalliy va global oqibatlari qanday?” kabi savollarni qo‘llash muhimdir. Mazkur yondashuv geografiya ta’limining faktologik modelidan analitik modeliga o‘tishini ta’minlaydi. Shuning uchun O‘zbekiston maktablarida geografiya ta’limi orqali global geografik tafakkurni shakllantirishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash ilmiy-metodik jihatdan dolzarb masalalardan biridir.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

Tadqiqot materiallari va metodlari

Tadqiqotning metodologik asosini geografiya ta'limidagi hududiylik, tizimlilik, qiyosiylik, fanlararo integratsiya, kompetensiyaviy yondashuv va faol ta'lim tamoyillari tashkil etdi. Tadqiqot jarayonida global geografik tafakkurning mazmuni, uning tarkibiy komponentlari va maktab geografiyasi orqali rivojlantirish imkoniyatlari ilmiy-metodik adabiyotlar asosida nazariy tahlil qilindi. Tadqiqotda qiyosiy-tahliliy metoddan foydalanib, turli geografik hududlar va jarayonlarni bir xil mezonlar asosida o'rganishning o'quvchilarning fikrlash faoliyatiga ta'siri ko'rib chiqildi. Tizimli metod yordamida geografik obyektlarning tabiiy, ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik jihatlari o'zaro bog'liq holda tahlil qilindi. Mazkur yondashuv asosida o'quvchiga, masalan, daryo yoki tog' tizimini faqat tabiiy obyekt sifatida emas, balki aholi joylashuvi, qishloq xo'jaligi, transport, energetika va ekologik jarayonlar bilan bog'langan hududiy tizim sifatida ko'rsatish imkoniyati belgilandi. Kontent-tahlil yordamida geografiya ta'limida global jarayonlarni o'rganish uchun foydalanish mumkin bo'lgan mazmuniy yo'nalishlar ajratildi. Jumladan, iqlim o'zgarishi, urbanizatsiya, migratsiya, demografik jarayonlar, suv resurslari, oziq-ovqat xavfsizligi, energetika, xalqaro transport, ekologik muammolar va barqaror rivojlanish kabi mavzular global geografik tafakkurni shakllantirish uchun yuqori didaktik salohiyatga ega ekanligi aniqlandi. Kartografik metod asosida xaritalarning o'quvchilarda fazoviy tasavvur va hududiy munosabatlarni anglashdagi o'rni tahlil qilindi. Geografik xarita global geografik tafakkurning muhim vositasi sifatida qaralib, undan faqat obyektlarning joylashuvini ko'rsatish uchun emas, balki hududlar o'rtasidagi aloqalarni aniqlash uchun foydalanish taklif etildi. Statistik metod orqali demografik, iqtisodiy, ekologik va boshqa geografik ko'rsatkichlarni tahlil qilishning ta'limiy imkoniyatlari ko'rib chiqildi. Muammoli ta'lim metodi asosida geografik jarayonlarning sabab va oqibatlarini

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

o'quvchining mustaqil aniqlashi uchun vaziyatli topshiriqlar ishlab chiqish tamoyillari belgilandi. Shuningdek, loyiha metodining global geografik masalalarni kichik tadqiqotlar shaklida o'rganishdagi imkoniyatlari tahlil qilindi. GIS va raqamli xaritalardan foydalanish esa global geografik tafakkurning zamonaviy texnologik komponenti sifatida baholandi. Tadqiqot metodologiyasida muhim jihat sifatida "mahalliy–mintaqaviy–global" uch pog'onali tahlil modeli qabul qilindi. Mazkur modelga ko'ra, o'quvchi dastlab geografik hodisani o'ziga tanish hudud misolida o'rganadi, keyin uni mintaqaviy miqyosda qiyoslaydi va nihoyat global jarayonlar tizimida izohlaydi. Bunday ketma-ketlik abstrakt global tushunchalarni o'quvchining real hayotiy tajribasi bilan bog'lashga yordam beradi. Tadqiqotda xorijiy geografiya ta'limi tajribasi tayyor metodik andoza sifatida emas, balki global geografik tafakkurni rivojlantirishning nazariy va amaliy imkoniyatlarini tushuntiruvchi manba sifatida ko'rib chiqildi.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot natijalari global geografik tafakkurni shakllantirish geografiya ta'limining mazmunini kengaytirishdan ko'ra, mavjud mazmunni o'zlashtirish usulini o'zgartirish bilan ko'proq bog'liqligini ko'rsatdi. O'quvchi geografik obyektning nomi va joylashuvini bilishi uning geografik tafakkuri rivojlanganligini anglatmaydi. Geografik tafakkur shakllangan o'quvchi obyektning joylashuvini aniqlash bilan birga, uning aynan shu hududda joylashish sabablarini, boshqa hududlar bilan aloqasini va ushbu joylashuvning tabiiy yoki ijtimoiy oqibatlarini izohlashga harakat qiladi. Shu sababli maktab geografiyasida bilimning reproduktiv shaklidan tahliliy va muammoli shakliga o'tish global geografik tafakkurni shakllantirishning asosiy pedagogik sharti sifatida namoyon bo'ladi. Masalan, "O'zbekistonning asosiy daryolari qaysilar?"

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

degan savol faktik bilimni aniqlasa, “O‘zbekiston daryolarining hududiy joylashuvi aholi va qishloq xo‘jaligi joylashuviga qanday ta’sir ko‘rsatadi?” degan savol geografik tafakkurni faollashtiradi. Agar savol “Markaziy Osiyo davlatlarida suv resurslaridan foydalanishning o‘zaro bog‘liqligi qanday?” shaklida davom ettirilsa, mahalliy geografik bilim mintaqaviy tizimga, undan keyin global suv xavfsizligi masalasiga olib chiqiladi. Demak, global geografik tafakkurni shakllantirishda savolning kognitiv darajasi muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotda aniqlangan ikkinchi muhim jihat shundan iboratki, geografiya darslarida “mahalliy–mintaqaviy–global” ketma-ketligidan foydalanish o‘quvchining geografik tushunchalarni yaxlit tizimda o‘zlashtirishiga imkon beradi. Masalan, Orol dengizi muammosini o‘rganishda avvalo O‘zbekiston hududidagi ekologik o‘zgarishlar, keyin Markaziy Osiyo davlatlari o‘rtasidagi suv munosabatlari, undan so‘ng global iqlim va suv xavfsizligi masalalari tahlil qilinishi mumkin. Bunday yondashuv o‘quvchiga global muammoni mavhum tushuncha sifatida emas, balki o‘z hududiga bevosita yoki bilvosita ta’sir qiladigan geografik jarayon sifatida qabul qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, “global–mahalliy” yo‘nalishidan ham foydalanish mumkin. Masalan, iqlim o‘zgarishi global hodisa sifatida tushuntirilgach, uning Markaziy Osiyo va O‘zbekiston sharoitidagi oqibatlari tahlil qilinadi. Natijada o‘quvchi global jarayonlarning hududiy differensialligini tushunadi. Bu esa geografik tafakkurning muhim belgilaridan biri hisoblanadi. Global geografik tafakkurning yana bir muhim komponenti — qiyosiy fikrlashdir. Turli mamlakatlar yoki hududlarni qiyoslash orqali o‘quvchi geografik jarayonlarning universal va o‘ziga xos jihatlarini ajrata oladi. Masalan, O‘zbekiston va Niderlandiya qishloq xo‘jaligini qiyoslashda faqat mahsulot turlari emas, balki tabiiy sharoit, suv resurslari, yer maydoni, texnologiya, bozor, transport va aholi zichligi kabi omillar tahlil qilinishi mumkin. O‘zbekiston va Yaponiya urbanizatsiyasini

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

qiyoslash orqali esa tabiiy xavflar, aholi zichligi, transport infratuzilmasi va shaharlarning hududiy tashkil etilishi o'rtasidagi bog'liqlik aniqlanadi. Bunday qiyoslash o'quvchini "qaysi davlat yaxshiroq?" kabi soddalashtirilgan baholashdan uzoqlashtirib, "nima uchun bu hududda bunday geografik holat shakllangan?" degan ilmiy savolga olib keladi. Global geografik tafakkurni shakllantirishda kartografik faoliyatning o'рни ham alohida ahamiyatga ega. Xarita geografiyaning oddiy illyustratsiyasi emas, balki geografik tafakkurni shakllantiruvchi analitik vositadir. O'quvchi xaritada ma'lum obyektning joylashuvini ko'rsatish bilan cheklanmasdan, obyektlar o'rtasidagi hududiy bog'liqliklarni aniqlashi kerak. Masalan, dunyo iqlim xaritasini aholi zichligi xaritasi bilan qiyoslash orqali tabiiy sharoit va aholi joylashuvi o'rtasidagi munosabatlar tahlil qilinadi. Sanoat xaritasi transport xaritasi bilan birga o'rganilganda sanoat markazlarining shakllanishida transport omilining roli ko'rsatiladi. Ekologik muammolar xaritasi tabiiy resurslar va aholi zichligi xaritalari bilan qiyoslanganda muammolarning hududiy sabablari chuqurroq anglashiladi. Shu jihatdan kartografik savodxonlik global geografik tafakkurning texnik emas, mazmuniy komponenti hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar esa ushbu imkoniyatlarni yanada kengaytiradi. GIS dasturlari, interaktiv xaritalar va masofadan zondlash ma'lumotlari yordamida o'quvchi geografik obyektlarni dinamik jarayon sifatida kuzatishi mumkin. Masalan, Orol dengizi maydonining vaqt davomida o'zgarishini sun'iy yo'ldosh tasvirlari orqali kuzatish o'quvchiga ekologik muammoning geografik ko'lamini aniq tasavvur qilish imkonini beradi. Shaharlarning kengayishini turli yillardagi kosmik tasvirlar asosida tahlil qilish urbanizatsiya jarayonini statistik ma'lumotlardan ko'ra aniqroq ko'rsatishi mumkin. Biroq raqamli texnologiyalarning ta'limiy samarasi o'qituvchi tomonidan to'g'ri tashkil etilgan savol va topshiriqlarga bog'liq. "Xaritani ko'ring" shaklidagi topshiriq yetarli emas; "qaysi hududlarda o'zgarish tezroq

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

kechgan va buning geografik sabablari nimada?” kabi savollar o‘quvchini analitik faoliyatga jalb etadi. Global geografik tafakkurni shakllantirishning yana bir pedagogik imkoniyati muammoli ta’lim bilan bog‘liq. Geografik muammolar tabiatan ko‘p omilli bo‘lgani uchun ular muammoli vaziyat yaratish uchun qulay materialdir. Masalan, “Nima sababdan ayrim davlatlarda suv resurslari ko‘p bo‘lsa-da, suv tanqisligi kuzatiladi?”, “Nima uchun ayrim qirg‘oqbo‘yi mamlakatlari dengiz transportida yetakchi hisoblanadi?”, “Nima sababdan ayrim hududlarda aholi zichligi yuqori, boshqa tabiiy sharoitlari o‘xshash hududlarda esa past?” kabi savollar o‘quvchini bitta faktni eslashdan ko‘ra bir nechta geografik omillarni birgalikda ko‘rib chiqishga undaydi. Muammoli ta’limning afzalligi shundaki, o‘quvchi tayyor xulosani qabul qilmaydi, balki geografik dalillar asosida xulosaga keladi. Bu esa ilmiy fikrlashning maktabdagi sodda, ammo muhim ko‘rinishidir. Global geografik tafakkurni rivojlantirishda loyiha metodidan foydalanish ham yuqori samaradorlikka ega. O‘quvchilarga “O‘zbekistonning suv xavfsizligi va dunyo tajribasi”, “Global iqlim o‘zgarishining O‘zbekiston hududiga ta’siri”, “Dunyo shaharlarida urbanizatsiya muammolari”, “Xalqaro transport koridorlarining O‘zbekiston iqtisodiyotidagi ahamiyati”, “Turli mamlakatlarda qayta tiklanuvchi energiya geografiyasi” kabi mavzularda kichik tadqiqot loyihalari berilishi mumkin. Bunday loyihalarda o‘quvchi mavzu bo‘yicha ma’lumot yig‘adi, xaritalar va statistik materiallarni tahlil qiladi, turli hududlarni qiyoslaydi va yakuniy xulosani mustaqil shakllantiradi. Muhimi, loyiha natijasi faqat referat yoki taqdimot bo‘lib qolmasligi kerak. O‘quvchi o‘z tadqiqotida geografik savol qo‘yishi, dalil to‘plashi, xarita yoki jadval yaratishi va ilmiy xulosa chiqarishi maqsadga muvofiq. Global geografik tafakkurning muhim tarkibiy qismi ekologik-geografik mas’uliyatdir. Zamonaviy ekologik muammolarning aksariyati hududiy jihatdan farqlangan bo‘lsa-da, ularning sabab va oqibatlari global

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

tizimga ega. Iqlim o'zgarishi, suv tanqisligi, cho'llanish, o'rmonlarning qisqarishi, biologik xilma-xillikning kamayishi va havo ifloslanishi kabi masalalar geografiya darslarida faqat ekologik muammo sifatida emas, balki geografik tizimlarning o'zaro bog'liqligi sifatida o'rganilishi kerak. O'zbekiston sharoitida Orolbo'yi misoli global geografik tafakkurni shakllantirish uchun katta imkoniyat beradi. O'quvchi suv resurslaridan foydalanish, qishloq xo'jaligi, iqlim, aholi salomatligi, migratsiya va iqtisodiy faoliyat o'rtasidagi aloqani tahlil qilishi orqali bir geografik muammoning ko'p yo'nalishli oqibatlarini tushunadi. Bu jarayon geografik tizimli fikrlashni rivojlantiradi. Fanlararo integratsiya ham global geografik tafakkurning muhim pedagogik sharti sifatida namoyon bo'ldi. Geografiya tarix bilan integratsiyalashganda hududlarning tarixiy shakllanishi va zamonaviy geografik tuzilishi, biologiya bilan integratsiyalashganda ekotizimlar va biologik xilma-xillik, iqtisodiyot bilan integratsiyalashganda resurslar, ishlab chiqarish va bozorlarning hududiy tashkil etilishi, matematika bilan integratsiyalashganda statistik ma'lumotlarni tahlil qilish, informatika bilan integratsiyalashganda GIS va raqamli xaritalardan foydalanish imkoniyatlari kengayadi. Shu sababli global geografik tafakkur faqat geografiya darsining ichki natijasi emas, balki fanlararo bilimlarni hududiy tizimga birlashtirish qobiliyatidir. Tadqiqotda o'qituvchining roli ham alohida ajratildi. O'qituvchi global geografik tafakkurni tayyor bilim sifatida bera olmaydi; u o'quvchining mustaqil fikrlashiga sharoit yaratadi. Buning uchun o'qituvchi savollarni to'g'ri tuzishi, qarama-qarshi ma'lumotlarni taqdim etishi, xaritalar va statistik ma'lumotlardan foydalanishi, o'quvchini dalil asosida xulosa chiqarishga yo'naltirishi kerak. Ayniqsa, geografik ma'lumotlarning ishonchliligini tekshirish ko'nikmasini shakllantirish bugungi axborot makonida muhimdir. O'quvchi internetdan olingan har qanday geografik ma'lumotni avtomatik ravishda to'g'ri deb qabul qilmasligi, manbaning kelib chiqishi, sanasi va

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

metodikasiga e'tibor berishi lozim. Bu jihat geografik savodxonlikni axborot savodxonligi bilan bog'laydi. Global geografik tafakkurni baholashda ham an'anaviy faktologik testlar bilan cheklanib qolish maqsadga muvofiq emas. O'quvchiga xarita, jadval, diagramma yoki qisqa geografik vaziyat taqdim etilib, undan sababni aniqlash, hududlarni qiyoslash, ehtimoliy oqibatlarni ko'rsatish yoki geografik yechim taklif qilish so'ralishi kerak. Masalan, "Berilgan xarita va statistik ma'lumotlar asosida aholi zichligi va suv resurslari o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlang" kabi topshiriq bir vaqtning o'zida xarita bilan ishlash, statistik tahlil, sabab-oqibatni aniqlash va xulosa chiqarish kompetensiyalarini baholaydi. Tadqiqot natijalariga asoslanib, global geografik tafakkurni shakllantirishning pedagogik modeli sifatida "kuzatish–joylashtirish–qiyoslash–bog'lash–izohlash–bashorat qilish" ketma-ketligini taklif etish mumkin. Birinchi bosqichda o'quvchi geografik hodisani kuzatadi yoki ma'lumotni qabul qiladi. Ikkinchi bosqichda uning geografik joylashuvini aniqlaydi. Uchinchi bosqichda boshqa hududlar bilan qiyoslaydi. To'rtinchi bosqichda hodisaning boshqa jarayonlar bilan aloqasini belgilaydi. Beshinchi bosqichda sabab va oqibatlarni tushuntiradi. Oltinchi bosqichda esa mavjud tendensiya asosida kelajakdagi ehtimoliy holatni bashorat qiladi. Aynan bashorat qilish bosqichi global geografik tafakkurning yuqori darajasini namoyon etadi. Chunki geografik bilimning amaliy qiymati faqat o'tmish va hozirgi holatni tushuntirish emas, balki hududiy jarayonlarning kelajakdagi yo'nalishini anglash imkoniyatida ham namoyon bo'ladi. Umuman, tadqiqot natijalari O'zbekiston maktablarida geografiya ta'limi global geografik tafakkurni shakllantirish uchun yetarlicha keng mazmuniy va metodik imkoniyatlarga ega ekanligini ko'rsatadi. Buning uchun geografiya darslarini faktlarni yodlashga yo'naltirilgan faoliyatdan geografik ma'lumotni tahlil qilish, qiyoslash, hududiy bog'liqliklarni aniqlash va mustaqil xulosa chiqarishga yo'naltirish zarur.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

Xulosa

O'tkazilgan nazariy va metodik tahlil O'zbekiston maktablarida geografiya ta'limi orqali o'quvchilarning global geografik tafakkurini shakllantirish zamonaviy ta'limning muhim pedagogik vazifalaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Global geografik tafakkur geografik bilimlarning oddiy yig'indisi emas, balki geografik obyekt va jarayonlarni hududiy tizim sifatida anglash, mahalliy hodisalarni mintaqaviy va global jarayonlar bilan bog'lash, turli hududlarni qiyoslash, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash va geografik dalillar asosida xulosa chiqarish qobiliyatidir. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ushbu tafakkurni shakllantirishda geografiya fanining mazmuniy imkoniyatlari bilan bir qatorda, o'qitish metodlari ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ayniqsa, "mahalliy–mintaqaviy–global" yondashuvi o'quvchilarga murakkab global jarayonlarni o'zlari yaxshi biladigan hududiy misollar asosida tushunish imkonini beradi. Qiyosiy geografik tahlil o'quvchida hududlar o'rtasidagi farq va o'xshashliklarni aniqlash, ularning geografik sabablarini izohlash va umumiy qonuniyatlarni ajratish ko'nikmasini rivojlantiradi. Kartografik faoliyat esa global geografik makonni fazoviy idrok etish, obyektlar o'rtasidagi hududiy aloqalarni ko'rish va geografik ma'lumotlarni vizual tahlil qilish imkonini beradi. GIS, elektron xaritalar, masofadan zondlash va boshqa raqamli texnologiyalar geografik tafakkurning amaliy va tadqiqot komponentini kuchaytiradi. Muammoli ta'lim va loyiha metodlari o'quvchini tayyor xulosalarni qabul qiluvchi subyekt emas, balki geografik ma'lumotni mustaqil tahlil qiluvchi tadqiqotchi sifatida shakllantirishga yordam beradi. Ekologik muammolar, iqlim o'zgarishi, suv resurslari, urbanizatsiya, migratsiya, xalqaro transport va barqaror rivojlanish kabi mavzular global geografik tafakkurni shakllantirish uchun ayniqsa qulay didaktik material hisoblanadi. Mazkur mavzular orqali o'quvchi global jarayonlarning O'zbekiston hududidagi namoyon bo'lish shakllarini va mahalliy

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

muammolarning global tizimdagi o‘rnini anglaydi. Tadqiqotda taklif etilgan “kuzatish–joylashtirish–qiyoslash–bog‘lash–izohlash–bashorat qilish” modeli geografik tafakkurning bosqichma-bosqich rivojlanishini tashkil etish uchun metodik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Ushbu model o‘quvchining faktik bilimdan tahliliy bilimga, tahliliy bilimdan esa bashorat va amaliy qaror qabul qilish kompetensiyasiga o‘tishini ta’minlaydi. Shuningdek, geografik tafakkurni baholashda faktlarni yodlash bilan cheklanmasdan, xarita va statistik ma’lumotlarni tahlil qilish, geografik muammolarning sabablarini aniqlash, hududlarni qiyoslash va asoslangan xulosa chiqarish ko‘nikmalariga ustuvorlik berish zarur. Shu asosda O‘zbekiston maktablarida geografiya ta’limini takomillashtirish jarayonida darslik va o‘quv topshiriqlarining analitik xarakterini kuchaytirish, global va mahalliy geografik jarayonlarni o‘zaro bog‘lash, raqamli geografik vositalardan maqsadli foydalanish, o‘quvchilarning kichik tadqiqot va loyiha ishlarini kengaytirish hamda o‘qituvchilarning zamonaviy geografiya ta’limi metodlari bo‘yicha kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish maqsadga muvofiq. Natijada geografiya fani o‘quvchiga nafaqat “dunyo qayerda joylashgan?” degan savolga javob beradigan, balki “dunyo qanday bog‘langan?”, “geografik jarayonlar nima sababdan yuz beradi?” va “ularning kelajakdagi oqibatlari qanday bo‘lishi mumkin?” kabi murakkab savollarga javob izlash imkonini beradigan fan sifatida namoyon bo‘ladi. Bu esa maktab geografiyasining ilmiy, amaliy va tarbiyaviy salohiyatini sezilarli darajada oshiradi.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ–637-son. Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi PF–134-son Farmoni. “2022–2026-yillarda maktab ta’limini rivojlantirish bo‘yicha Milliy dastur”. Toshkent, 2022.
3. National Research Council. Learning to Think Spatially: GIS as a Support System in the K–12 Curriculum. Washington, DC: The National Academies Press, 2006.
4. Bednarz S.W., Heffron S., Huynh N.T. A Road Map for 21st Century Geography Education: Geography Education Research. Washington, DC: National Council for Geographic Education, 2013.
5. Heffron S.M., Downs R.M. Geography for Life: National Geography Standards. National Council for Geographic Education.
6. Simon M., Budke A., Schäbitz F. The objectives and uses of comparisons in geography textbooks: Results of an international comparative analysis // Heliyon. 2020. Vol. 6.
7. Simon M., Budke A. How Geography Textbook Tasks Promote Comparison Competency—An International Analysis // Sustainability. 2020. Vol. 12, No. 20. 8344.
8. Incekara S. Geography Education in Asia: Samples from Different Countries and Turkey // Education. 2010. Vol. 131, No. 1. P. 220–232.
9. UNESCO. Education for Sustainable Development: A Roadmap. Paris: UNESCO, 2020.
10. United Nations. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: United Nations, 2015.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

11. Department for Education. National Curriculum in England: Geography Programmes of Study. London.
12. Deutsche Gesellschaft für Geographie. Educational Standards in Geography for the Intermediate School Certificate. Bonn.
13. Park S.M. The Comparative Research of Geography Education Curriculum // Journal of Education and Culture. 2004. Vol. 10. P. 209–233.
14. Rasulov A. Use of Foreign Experiences in Ensuring Effectiveness of Geography Education. Conference Zone. 2022. P. 175–180.
15. OECD. Education GPS: Uzbekistan Country Profile and Education Data. Paris: OECD.
16. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Global Education Monitoring Report. Paris: UNESCO.
17. National Geographic Society. Geographic Education and Geographic Literacy. Washington, DC.
18. Golledge R.G., Stimson R.J. Spatial Behavior: A Geographic Perspective. New York: Guilford Press.
19. Gersmehl P. Teaching Geography. New York: Guilford Press.
20. Jo I., Bednarz S.W. Developing pre-service teachers' knowledge of geography through spatial thinking // Journal of Geography. P. 1–12.